Dinastija Komnen

Kovačević, Kristian

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:201032

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Image not found or type unknown

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

zir.nsk.hr

Image not found or type unknown

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Naziv sastavnice

KRISTIAN KOVAČEVIĆ

DINASTIJA KOMNENI

Završni rad

Pula, 2020. godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

KRISTIAN KOVAČEVIĆ

DINASTIJA KOMNENI

Završni rad

JMBAG: 03003607719, redoviti student
Studijski smjer: Preddipkomski studij jednopredmetne povijesti

Predmet: Umijeće ratovanja u kasnoj antici i ranom srednjem vijeku
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Povijest
Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska srednjovjekovna povijest
Mentor: doc. dr. sc. Robert Kurelić

Pula, rujan, 2020. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Kristian Kovačević, kandidat za prvostupnika prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student
Kristian Kovačević

U Puli, _____, 2020. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Kristian Kovačević dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Dinastija Komneni koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis
Kristian Kovačević

Sadržaj

1 UVOD 1
2 USPON DINASTIJE KOMNEN 2
3 ALEKSIJE I. KOMNEN 5
3.1 Uspon na vlast 5
3.2 Bitka kod Drača 1081. 6
3.3 Problemi s Pečenezima i bitka kod Lebinija 1091. 7
3.4 Stabilizacija Carstva i Prvi križarski rat 8
3.5 O načinu vladanja 9
4 IVAN II. KOMNEN 11
4.1 Odrastanje i dolazak na vlast 11
4.2 Novi problemi s Pečenezima 11
4.3 Sukobi s Ugarskom 12
4.4 Pohodi u Maloj Aziji i prerana smrt 13
5 EMANUEL I. KOMNEN 15
5.1 Početak vladavine 15
5.2 Dolazak križara i opsade Normana 16
5.3 Sukobi na Zapadu 16
5.4 Uspjesi na Istoku i uplitanje u ugarska pitanja 17
5.5 Bitka kod Sirmija 1167. 18
5.6 Bitka kod Miriokefalona 1176. i kraj vladavine 19
6 ANDRONIK I. KOMNEN 21
6.1 Život prije vladavine 21
6.2 Vladavina Andronika Komnena 21
7 TRAPEZUNTSKO CARSTVO 24
8 KOMNENI I HRVATSKE ZEMLJE 26
9 VOJSKA U DOBA KOMNENA 27

10 ZAKLJUČAK 30
11 BIBLIOGRAFIJA 31
12 SAŽETAK 33
13 ABSTRACT 34

1 UVOD

Kao što i sam naslov govori ovaj završni rad bavi se dinastijom Komneni, jednom od najslavnijih i najuspješnijih bizantskih dinastija. Vladali su Carstvom od 1057. do 1185., uz kraći prekid od 1059. do 1081. Riječ je o ukupno šest vladara iz ove dinastije, od kojih su najslavniji Aleksije I., Ivan II. i Emanuel I. Komneni su također utemeljili Trapezuntsko Carstvo kojim su vladali od trinaestog do petnaestog stoljeća. Cilj ovog rada je kronološki pregled dinastije, naravno, s posebnim osvrtom na spomenuta tri vladara. Pritom će poseban naglasak biti na njihovim vojnim kampanjama i velikim bitkama koje su vodili gotovo neprestano tokom svoje vladavine. Detaljnije će biti riječi i o samoj vojsci u kasnom Bizantskom Carstvu, a dotaknuti ćemo se i njihove kratke uprave nad hrvatskim zemljama.

2 USPON DINASTIJE KOMNEN

Komneni potječu iz sela Komne nedaleko Hadrijanopola u Trakiji.[1] Ipak, kada govorimo o uzdizanju obitelji, ono počinje seobom u Anatoliju, odnosno antičku regiju Paflagoniju. Upravo su se na tom području Komneni počeli povezivati s ostalim plemićkim obiteljima poput Duka. Na prvi spomen dinastije Komnen nailazimo tek u jedanaestom stoljeću. Bio je to Emanuel Erotik Komnen, osnivač dinastije i djed poznatijeg Aleksija I., koji je živio u svojoj utvrdi Kastamon. Kastamon se također spominje kao dom Izaka I. Pored navedene posjedovali su i dvije manje utvrde na jugu po imenu Arac i Assar Kalesi. Kastamon je početkom dvanaestog stoljeća privremeno pao pod vlast turkmenske dinastije Danišmend.[2] Uspon na vlast dinastije počinje s Izakom I. Komnenom. Nakon što 1055. umire Konstantin IX. Monomah, vlast prelazi u ruke carice Teodore. Njenom smrću godinu dana kasnije (1056.) usahnula je makedonska dinastija. Prije smrti za svojeg nasljednika odredila je dvorskog službenika Mihaela VI. Stratiotika, čijim su dolaskom na vlast mnogi činovnici dobili unapređenja, a senatori raskošne darove.[3] No, Car je odbio izaslanstvo stratega koje su predvodili Izak Komnen i Katakalon Kekaumen. Uslijedilo je veliko nezadovoljstvo vojnog vrha koje je kulminiralo Izakovim proglašenjem za protucara 8. lipnja 1057. u Gounariji. Izak dolazi u Nikeju sa svojim mnogobrojnim pristašama, dok mu carska vojska Mihaela VI. želi presresti put. Dolazi do sukoba u kojem pobjedu odnosi vojska Izaka I. Komnena. Sama bitka se odvila nedaleko od grada Nikeje. U početku bitke lijevo krilo carske vojske uspijeva poraziti desno krilo pobunjenika. Zatim carska vojska kreće prema centru pobunjeničke vojske. Centar se uspijeva oduprijeti napadima te pobunjenici kreću u protunapad s lijevim krilom. Lijevo krilo uspijeva poraziti desno krilo carske vojske i prodire do carskog tabora. Nakon toga je carska vojska bila primorana na povlačenje, što donosi konačnu Izakovu pobjedu.[4] Nakon bitke Mihael

---

[1] Carr, John, *The Komnene Dynasty: Byzantium's Struggle for Survival 1057–1185*, Barnsley - South Yorkshire, Pen & Sword Military, 2018., str. 2.

[2] Mullett, Margaret, *Alexios I Komnenos,,* Belfast, Belfast Byzantine Enterprises, 1996., 12. – 18. str.

[3] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 196.

[4] Attaleiates, Michael, *The History, translated by Anthony Kaldellis and Dimitris Krallis,* London, Harvard University Press, 2012., str. 99. – 101.

VI. je morao započeti pregovore s protucarem Izakom. Mihaelu su ponuđene titule cezara i prijestolonasljednika. Glavni predvodnik huškanja protiv Izaka bio je patrijarh Mihael Kerularije, oko kojeg se počeo širiti krug nezadovoljnih strana s središtem u Aja Sofiji. Izak 1. rujna 1057. ulazi u Carigrad te biva okrunjen za cara. U njegovoj kratkotrajnoj vladavini, koja je trajala nešto više od dvije godine, dolazi do vojnog učvršćenja Carstva. Istočne granice su uspješno obranjene dok je s druge strane uspostavljena kontrola nad Pečenezima i Ugrima. Izak je želio postići čvrstu vojnu vlast te sebe predstaviti kao hladnog vladara. Na kovanicama se, primjerice, predstavlja s mačem u ruci. Izak je nastavio s politikom darivanja vojnih činovnika i senatora, baš kao i Mihael VI. Upravo je to dovelo do pretjeranog osipanja državne imovine. Pritom je morao pokrenuti politiku konfiskacije posjeda koja nije zaobišla ni Crkvu, kako bi namaknuo dovoljno zemlje za kupovanje naklonosti elita u Carstvu zbog čega je došao u velik sukob s patrijarhom.

Mihael Kerularije bio je toliko popularan u Carigradu da mu se nitko nije usudio suprotstaviti dok se nalazio unutar njega. Prvom prilikom kada je napustio Carigrad uhvatila ga je gradska straža i odvela u progonstvo. Patrijarh nije pristao na abdikaciju te je sazvana sinoda za trajanja koje je preminuo. No, Izakovi postupci izazvali su bijes među narodom koji se pridružuje već ogorčenoj Crkvi i carigradskom činovničkom plemstvu čiji je utjecaj bio u usponu sve do Izakovog dolaska na vlast.[5] Također, ovdje je svoju ulogu odigrao carev savjetnik i suradnik Mihael Psel, ugledni političar, intelektualac i pisac.[6] Pselovo inzistiranje i bolest naveli su ga na abdikaciju i povlačenje u samostan 1059. Vlast je preuzeo Konstantin X. iz dinastije Duka. Zanimljivo je kako svoje prste u njegovom dolasku na vlast imao Psel. Psel je time postao prvi savjetnik cara kao i čovjek koji odgaja njegovog sina. Tijekom njegove vladavine došlo je do jačanja vanjskih neprijatelja. Normani predvođeni Robertom Guiscardom osvajaju po južnoj Italiji, Ugarska zauzima Beograd, a raste i opasnost od Kumana koji pustoše po Balkanskom poluotoku. No, najveći problem za Bizant predstavljaju Turci Seldžuci koji su sve više ugrožavali bizantske istočne granice. Sve je kulminiralo kada su Seldžuci zauzeli Ani u Armeniji (1065.) i Cezariju u Maloj Aziji

[5] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 196. - 197

[6] Kazhdan, Alexander P., *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford, Oxford University Press, 1991., str. 1755.

(1067.). Iste godine Konstantin umire, a već sljedeće godine vlast preuzima sposobni i hrabri vojskovođa Roman IV. Diogen. Novi se car odlučno borio protiv Seldžuka sve do poraza i zarobljavanja u bitki kod Mancikerta 1071. Roman IV. se uspijeva nagoditi sa Seldžucima te se vraća u Carigrad, međutim, za to vrijeme Konstantinov sin Mihael VII. Duka postaje samovladar. Dolazi do građanskog rata u kojemu je Mihael i službeno potvrđen za vladara dok se Roman povlači, vjerujući u jamstva oko njegove sigurnosti.[7]

Ipak, suprotno dogovoru, Romanu su iskopane oči te on umire od zadobivenih ozljeda već 1072. Period vladavine Mihaela VII. Duke karakteriziraju mnoge pobune. Na scenu stupaju dva pretendenata na prijestolje iz krugova vojne aristokracije, jedan iz Europe, drugi iz Male Azije. Nikefor Brijenije 1077. ulazi u rodni Hadrijanopol kao protucar te kreće na Carigrad. Njegov imenjak Nikefor Botanijat također kreće na Carigrad i to uz podršku Seldžuka. Botanijat prvi ulazi u Carigrad, zaposjeda prijestolje 1078. te se ženi caricom Marijom, suprugom svoga prethodnika. Ipak Carstvo je tada bilo u kaosu te počinje borba generala za vrhovnu vlast. Najsposobnijim se pokazao Aleksije Komnen, nećak cara Izaka I. Pritom nije bio samo izvrsni vojskovođa već i talentirani političar, što ga je razlikovalo od ujaka Izaka i nesretnog Romana Diogena. S njime će početi više od stoljeća dugo razdoblje vladavine dinastije Komnena (1081. – 1204.), jedne od najslavnijih u bizantskoj povijesti.[8]

[7] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 197. – 201.

[8] Isto., str. 201. – 204.

3 ALEKSIJE I. KOMNEN

3.1 Uspon na vlast

Aleksije I. rođen je 1048. u Carigradu kao sin Ivana Komnena i Ane Dalasene.[9] Iz Aleksijade, povijesno biografskog spisa njegove kćeri Ane, doznajemo kako je vrlo rano odabrao vojnu karijeru, premda se njegova majka protivila tome jer je jednog sina, Emanuela, već izgubila u ratu. Međutim , on se pridružuje caru Romanu IV. Diogenu u borbi protiv Seldžuka, a zatim novom caru Mihaelu VII., za čije se vladavine istaknuo u borbi protiv pobunjenika u Maloj Aziji. U tim mu je bitkama mu pomagao i brat Izak. U građanskom ratu podržao je Nikefora III. Botanijata koji ga je imenovao zapovjednikom zapadne ekspedicijske vojske. Prema Ani Komneni, Aleksije je osobno porazio Brijenija a kasnije i još jednog uzurpatora, Nikefora Bazilakija.[10]

Problemi na dvoru Nikefora III. počinju prilikom odabira njegova nasljednika. Njegova odluka je razljutila Caricu Mariju, koja se pridružuje uroti protiv Cara. Uskoro se preko rodbinskih veza povezuje s Izakom i Aleksijem Komnenom. Aleksije se oženio Irenom Dukom, koja potječe iz iste kuće kao Marijin bivši suprug Mihael VII. Duka. Marija i Aleksej se zbližavaju te ga ona posvaja kao svog sina. Ona ga također potiče da se pridruži uroti protiv Nikefora.[11]. Aleksije okuplja moćnu vojsku te postaje pretendent za prijestolje. Počinje utka za prijestolje između Aleksija i Nikefora Melisena koji je također sakupio pobunjeničku vojsku. [12]. Vještost Aleksijeve diplomacije vidimo prilikom dogovora s pretendentom na prijestolje, Nikeforom Melisenom. Aleksiju je bila ponuđena podjela carstva na europski i azijski dio, što je on odbio. Naposljetku su postigli kompromis da Melisenen postane cezar. Aleksije nakon toga prodire u Carigrad i prisiljava Nikefora III. Botanijata na abdikaciju. Aleksije je okrunjen 4. travnja

---

[9] Kazhdan, Alexander P., *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford, Oxford University Press, 1991., str. 64., 1142.

[10] Comnnena, Anna, *The Alexiad, translated by Elizabeth A.S. Daves*, Ontario, uz partnerstvo Publications Byzantine Series Cambridge, 2000., str. 6.-19.

[11] George, Finlay, *A history of Greece, from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864 VOL.III THE BYZANTINE AND GREEK EMPIRES PART II.,* Oxford, Clarendon Press, 1877., str. 49. – 51.

[12] Treadgold, Warren, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, Stanford University Press, 1997., str. 610. – 611.

1081.[13] No, nije imao vremena za slavlje. Normani Roberta Guiscarda, nakon osvajanja juga Italije, zaprijetili su Draču. Aleksije nije imao puno vremena te okuplja vojsku i kreće u susret osvajačima.[14]

3.2 Bitka kod Drača 1081.

Aleksije je bio svjestan da ne može sam odgovoriti na normansku ugrozu, niti može sam financirati vojsku koja bi joj se mogla oduprijeti. Odlučuje založiti crkvenu imovinu te je s tim novcem skupio vojsku plaćenika, zatim je krenuo u pronalazak saveznika koji bi mu pomogli protiv Normana. Venecija pristaje postati Aleksijev saveznik kako bi osigurala slobodno kretanje Jadranskim morem koje su joj ugrožavali Normani. Venecija uspijeva Normanima zadati težak poraz na moru, zatim se Aleksije obračunava s Normanima na kopnu.[15]

Godine 1081. dolazi do bitke na polju u blizini Drača, do kojeg je normanska vojska uspjela napredovati kopnom. Prvi potez je napravio Robert Guiscard koji je svoju vojsku prvi poredao u borbenu formaciju. Robert je predvodio vojsku te se nalazio u centru. Desno krilo je predvodio Amik iz Giovinazza , dok je lijevo bilo pod vodstvom Bohemunda. Aleksije je zapovijedao centrom. Desno krilo bilo je pod komandom cezara Nikefora Melisena dok je s lijevim krilom zapovijedao Pakourianos Armenac. Ispred njih se nalazila varjaška garda opremljena sjekirama. Bizantinci su krenuli u napad svojim lijevim krilom uz podršku Varjaga.[16] Guiscard je zatim poslao svoju rezervu koja je namamila, opkolila i potukla varjašku gardu. Preživjeli su se sklonili u obližnju crkvu gdje su ih Normani žive spalili.[17] Time je Guiscard uspio natjerati bizantsku vojsku na povlačenje s obzirom da više nisu imali svoje lijevo krilo. Dio bizantske vojske dao se u bijeg, a Normani su krenuli u potjeru za Aleksijem koji je

---

[13] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 204. – 207.

[14]Comnnena, Anna, *The Alexiad, translated by Elizabeth A.S. Daves*, Ontario, uz partnerstvo Publications Byzantine Series Cambridge, 2000., str. 20. - 25.

[15] Ostrogorski, Georgije*, Povijest Bizanta 324 – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 208.

[16] Birkenmeier, John W., *The Development of the Komnenian Army: 1081–1180,*. Boston, Brill, 2002., str., 62. – 66.

[17]https://rb.gy/ob394e

jedva uspio izvući živu glavu. Naposljetku, Aleksije uspijeva pobjeći prema Ohridu. [18]

3.3 Problemi s Pečenezima i bitka kod Lebinija 1091.

Robert Guiscard nastavio je prodor u bizantski teritorij te ulazi u područja Epira, Makedonije, Tesalije i Larisse. Međutim, 1082. jedan od Robertovih pristaša diže ustanak u južnoj Italiji te se prodor zaustavlja. Nakon Robertove smrti 1085. dolazi do novih ustanaka što je oslobodilo Bizant normanske opasnosti na dulje vrijeme. Venecija je s druge strane svoju pomoć Carstvu skupo naplatila. Dobila je trgovinske povlastice te su mletački trgovci postali povlašteni i u samom Carigradu. U konačnici, razvoj Bizanta više nije bio moguć bez Venecije kao važnog čimbenika. Međutim, nakon što je otklonjena normanska opasnost, Aleksije se morao uloviti u koštac s Pečenezima.

Moć Pečenega je uvelike rasla i zbog potpore bogumila čija se hereza proširila po Carstvu.[19] Aleksije je vrlo oštro reagirao te dao spaliti i vođu Bazilija i njegove učenike čime je dodatno antagonizirao pripadnike ove sekte.[20]Pečenezi se uspješno probijaju do zidina Carigrada već 1090. U isto vrijeme Carigrad s mora opsjeda seldžučki emir Smirna Caha, koji dobro poznaje obrambene sustave Grada. Caha i Pečenezi sklopili su savezništvo. Očajni Aleksije odlučuje pozvati u pomoć Kumane koji se odazivaju te 29. travnja 1091. dolazi do bitke u podnožju planine Lebunij.[21]Aleksije je, kao i kod Drača, svoju vojsku podijelio u tri djela. Sam je zapovijedao centrom, lijevim krilom Konstantin Dalassenos, a desnim Georgije Paleolog. Također, pješaštvo se nalazilo u centralnom djelu, dok je na krilima bilo postavljeno konjaništvo. Anna Komnen navodi brojku od ukupno četrdeset i pet tisuća vojnika. Aleksije je uspio izvesti odličan taktički manevar te opkoliti nepripremljene

---

[18] Birkenmeier, John W., *The Development* of *the Komnenian Army: 1081–1180*,. Boston, Brill, 2002., str., 66..- 67.

[19] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 210. – 211

[20]Angold, Michael, The Byzantine Empire 1025-1204 - A Political History (second edition), Essex, Longman, 1997., str. 141. – 142.

[21] Ostrogorski, Georgije*, Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 210. – 211.

neprijatelje u polukrug, obzirom da je konjaništvo bilo brže od pješaštva. Pečenezi ne uspijevaju odgovoriti te se njihova obrana slama. Nakon toga došlo je do velikog pokolja. Ovo je bila odlučujuća bitka koja je promijenila tijek kampanje. Zatim je uslijedilo još nekoliko uspješnih vojnih intervencija koje su otjerale Pečenege s bizantskog teritorija. .[22]

3.4 Stabilizacija Carstva i Prvi križarski rat

Nakon što se Bizant oslobodio opasnosti došlo je vrijeme obračuna s novim prijetnjama. Ovaj put se Aleksije uspješno obračunao s Raškom i županom Vukanom, koji je svojim upadima remetio unutarnju sigurnost Bizanta. Aleksije se morao zadovoljiti prividnim pokoravanjem kneza Vukana 1094., jer su stari bizantski saveznici Kumani provalili u Carstvo te unosili nered sve do Hadrijanopola. Ovaj put predvodio ih je Konstantin Digoen koji je pretendirao na carsku krunu. Aleksije ih je rastjerao te zarobio pretendenta. Napokon je uspio uspostaviti mir u europskom djelu Carstva te se namjeravao orijentirati na Malu Aziju. Međutim, u tom periodu Bizantu se približavala križarska vojska koja je putovala prema Jeruzalemu, putem pljačkajući Ugarsku i balkanske zemlje. Nadalje, Bizant je imao drugačiji pogled na križarske pohode s obzirom da je konstantno ratovao protiv nevjernika, a i pridržavao si je isključiva prava na Jeruzalem. Prve pristigle križare predvođene Petrom iz Amiensa Aleksije je odmah prebacio s druge strane Bospora kako bi izbjegao pljačku. Ova skupina nije imala šanse protiv Seldžuka te su brzo potučeni. Krajem 1096. u Carigrad pristižu ostali vitezovi predvođeni Gotfridom Bouillonskim, Rajmundom Toulouskim ali i Bohemund, sin Roberta Guiscarda. Nakon pregovora odlučeno je da se Bizantu vrate sve osvojene zemlje koje su mu prije pripadale, zauzvrat će Aleksije pomoći križarima s opskrbom namirnica i ratne opreme. Isprva je sve išlo prema dogovoru, Bizantu su predani Nikeja, Smirna, Efez i Sard. Prvi problemi nastali su prilikom zauzeća pokrajine Kilikije i predaji tamošnjih gradova Bizantu.

[22] Birkenmeier, John W., *The Development of the Komnenian Army: 1081–1180*,. Boston, Brill, 2002., str.76.-77.

Sve je kulminiralo 1098. kad se Bohemund odvojio od ostatka križara te sebi zadržao osvojenu Antiohiju.[23] To se nije svidjelo Rajmundu Touloskom, ali ni Aleksiju koji je to smatrao kršenjem dogovora. Rajmund je nastavio predvoditi put prema Jeruzalemu, koji je osvojen 1099. Nakon uspješnog pohoda dio križara osniva vlastite kneževine i kraljevstva, kao primjerice Gotfridovo Jeruzalemsko Kraljevstvo. Tu činjenicu je Aleksije mogao prihvatit, ali ne normansku kneževinu u Siriji. Novonastala kneževina također je bila trn u oku Seldžuka. Bohemund uviđa kako se ne može istovremeno sukobiti s oba neprijatelja. Odlučuje se sukobiti s Bizantom te odlazi na Zapad kako bi sakupio vojsku. Tako 1107. godine dolazi do nove opsade Drača. Aleksije je ovoga puta bio spremniji te je bolje poznavao taktike i slabosti Normana. Aleksije je prije samog sukoba odlučio blokirati puteve do normanskog kampa, kako bi zaustavio njegovu opskrbu. Bizantska vojska je također izbjegavala direktan sukob sve dok se Normani ne približe Draču. Zahvaljujući sjajnim strijelcima, branitelji su uspješno odbili sve normanske napade. Zbog blokade opskrbe u normanskom se kampu pojavljuje glad i bolest koje su Bohemunda prisilile na predaju. [24] Dopušteno mu je zadržati Antiohiju, ali kao bizantski vazal. Budući vladar Tankred nikad nije priznao taj sporazum te je nakon Behmundove smrti postao neovisnim vladarom Antiohije. Međutim, Aleksije se nije upuštao u borbe s Tankredom nego se orijentirao prema Maloj Aziji.

3.5 O načinu vladanja

Nakon gotovo četrdeset godina ratovanja Aleksije je uspio stabilizirati kaotičnu situaciju u kojoj se Carstvo nalazilo. Zasluga je to i diplomacije kojom je iskoristio Veneciju protiv Normana, križare protiv Seldžuka, a zatim Seldžuke protiv križara. Također je obezvrijedio neke od titula koje su se na bizantskom dvoru ranije djelile

[23] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 211. – 213.

[24] Birkenmeier, John W., *The Development of the Komnenian Army: 1081–1180*,. Boston, Brill, 2002., str. 69. - 70.

„šakom i kapom“. Aleksije uvodi titule kao što su veliki duks i veliki domestik.[25] Čvrsto je branio pravoslavlje i nije se libio sukobiti s herezom, što možemo vidjeti na primjeru bogumila. S obzirom da je Aleksije bio često odsutan tokom svojih dugih vojnih kampanja, veliku ulogu u centralnom upravljanju imala je njegova majka. Anu Dalasenu možemo okarakterizirati kao osobu koja je više bila usmjerena prema kontroli nego samim reformama.[26] Velike ovlasti je imao i njegov brat Izak Komnen. To ne začuđuje budući da su Komneni u tom periodu bili vrlo povezana obitelj. Aleksije je uvijek nastojao uključiti što više članova obitelji sustav upravljanja Carstvom. Nakon što je odabrao nasljednika na tronu odlučuje se ostalim muškim članovima dati niže titule kao što su sebastrokator ili cezar. Što se tiče ženskog djela obitelji, njihova zadaća je bila bračno povezivanje sa jednom od aristokratskih obitelji kao što su Duka, Botanijat, Diogen i ostali.[27]

[25] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 214. – 215.

[26] Angold, Michael, *The Byzantine Empire 1025-1204 - A Political History (second edition),* Essex, Longman, 1997., str.141 – 153.

[27] Mullett, Margaret*, Alexios I Komnenos*,, Belfast, Belfast Byzantine Enterprises, 1996.,str.148. – 152.

4 IVAN II. KOMNEN

4.1 Odrastanje i dolazak na vlast

Aleksija je naslijedio sin Ivan, prema mnogima možda i najuspješniji vladar ove dinastije. Prije nego se dotaknemo vremena njegove vladavine, nekoliko riječi treba reći o turbulentnom usponu na vlast. Ivan je rođen 19. rujna 1087. Bio je treće dijete cara Aleksija i prvi sin. Aleksije je uvidio prednost gradnje dobrih odnosa s Ugarskom kao saveznikom na Balkanu. Stoga Ivan 1104. stupa u brak s ugarskom princezom Irenom Piroskom, koja se kasnije naziva Ugarskom. Već 1108. tokom mirovnih pregovora između Aleksija i Bohemunda možemo primjetiti kako Ivan postaje Aleksijev suvladar.[28] Kako su godine prolazile car Aleksije biva sve stariji i bolesniji te su Ana Komnena i carica Irena imale sve veću moć u vođenju Carstva. Aleksije je imao želju da ga na prijestolju naslijedi sin Ivan, dok su Irena i Ana favorizirale Aninog muža Nikefora Brijenija. Kada se već vidjelo da je Aleksije na samrti carica je počela vršiti sve veći pritisak na njega da odabere Nikefora za budućeg cara. Ivan je bio svjestan svih intriga koje je prouzročila njegova majka te se odlučuje posjetiti oca na samrtnoj postelji. Car mu daje carski pečatni prsten. Te noći Ivan kreće prema Carigradu, po putu je sakupio veliki broj sljedbenika. Stražari ga prvotno nisu htjeli pustit da pristupi prijestolju, međutim, vidjevši broj Ivanovih sljedbenika i oni posustaju. Za to vrijeme njegova majka je krenula prema Aleksiju, ali ništa nije moglo promijeniti njegovu odluku. Aleksije je preminuo pred Ireninim očima iste večeri 1118.[29]

4.2 Novi problemi s Pečenezima

I nakon što je Ivan uspio preuzeti vlast njegova sestra Ana se nije mogla pomiriti s tom činjenicom. Isplanirala je prevrat protiv brata koji se pokazao neuspješnim. Kada

---

[28] Bucossi, Alessandra; Suarez, Alex Rodriguez, *John II Komnenos, Emperor of Byzantium In the Shadow of Father and Son,* Oxon, Routledge, 2016., str. 14., 17. – 19.

[29] George, Finlay, *A history of Greece, from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864 VOL.III THE BYZANTINE AND GREEK EMPIRES PART II.*, Oxford, Clarendon Press, 1877., str. 128 - 129

joj nove spletke nisu pošle za rukom, odlazi u samostan te tamo počinje pisati Aleksijadu.[30] Nakon preuzimanja vlasti Ivan nije imao vremena za mirovanje, Seldžuci su 1119. napali južni dio Trakije. Ivan se odlučuje za ofenzivu u koju kreće s svojim prijateljem Ivanom Acuchom. U ratu je imao uspjeha koji je okrunjen osvajanjem Sozopolisa 1120. No, Ivan nije imao vremena za slavlje jer se već 1121. morao suprotstaviti Pečenezima koji su prešli Dunav te počeli pljačkati okolna područja.[31] Bitka se dogodila kod mjesta Beroja u današnjoj Bugarskoj. Cilj je bio zaštititi bogatu Makedoniju i Trakiju. Iako su Pečenezi na bojnom polju odgovorili žestokom paljbom svojih strijelaca, Bizantinci su ih uspjeli odbaciti sve do njihovih vagona. Međutim oni su uz pomoć strijelaca pružali žestok otpor i onemogućili prodor Bizantinaca. Car se odlučuje napasti s varjaškom gardom koja uspješno probija protivničku obranu. Varjaške garde nisu bile upotrebljavane još od bitke kod Drača 1081. Ovo se pokazao kao odličan potez te su Pečenezi pobijeđeni i kasnije protjerani.[32] Nakon okršaja, Ivan je krenuo na Rašku, žarište konstantnih nemira još od vremena njegova oca koji ih je prividno smirio. Ivan pobjeđuje raškog župana te se vraća s bogatim plijenom, a Raška priznaje Bizantsku prevlast.

4.3 Sukobi s Ugarskom

Ipak Srbi su i dalje često ustajali protiv Carstva povezujući se s Ugarskom koja u tom periodu postaje sve jači čimbenik na Balkanu i Jadranu. Ivanove obiteljske veze s vladajućom dinastijom Arpadovića otvaraju mogućnost uplitanja u česte ugarske sukobe oko prijestolja i pretendenata.[33] Bizant je prihvatio oslijepljenog Almoša, brata Stjepana II., kao i ostale disidente. Pored toga ugarski kralj je bio nezadovoljan i tretmanom ugarskih trgovaca na bizantskom području. Bizant nije pokazivao želju za

---

[30] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 220.

[31] Treadgold, Warren, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, Stanford University Press, 1997., str. 630.

[32] Birkenmeier, John W., *The Development of the Komnenian Army: 1081–1180*,. Boston, Brill, 2002., str. 90.

[33] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 221

rješenjem problema te se Stjepan odlučuje za napad 1128. [34]Stjepanova vojska je prvo razorila utvrdu Beograd. Kada je Ivan čuo vijest o napadu krenuo je sa svom svojom vojskom prema Dunavu. Ivan je također svojoj vojsci pridružio vojsku plaćenika, točnije ligurskih vitezova i Seldžuka. Ugarski kralj Stjepan zbog bolesti nije sudjelovao u sukobu, ali je poslao svoju vojsku u napad. Bitka se dogodila kod utvrde Haram u neposrednoj blizini rijeke Dunav (danas Nova Palanka). Ivan je vojsku plaćenika postavio uzvodno uz Dunav, dok je ostatak vojske smjestio nasuprot utvrde.[35] Pošlo mu je za rukom pomoću plaćenika omesti Ugre kako bi glavnina njegove vojske prešla rijeku. Nakon toga bizantsko teško konjaništvo odnijelo je pobjedu nad Ugarskom. Presudna stvar u ovoj bitci je bila Ivanova taktika i veoma disciplinirana vojska. Ivanova vojska je uspješno nastavila napredovati do Zemuna. Ugarska je morala pristati na mir , a Ivan se napokon mogao posvetiti Maloj Aziji.[36]

4.4 Pohodi u Maloj Aziji i prerana smrt

Povod za pohod u Malu Aziju bio je pad matične utvrde Komnena, u seldžučke ruke. Ivan je odlučio vratiti teritorije u Anatoliji, a polazna točka za to je postao je grad Lopadium. Ipak javljaju se problemi s urotama te se Ivan vraća u Carigrad. 1132. i okuplja veću vojsku s kojom kreće u Paflagoniju. Iako i sljedeće kampanje nisu bile sasvim uspješne, Ivan se nakon smrti svoje supruge Irene ponovno vraća u Anatoliju. Tamo osvaja Gangru i Kastamon 1135. i odnosi pobjedu protiv Danišmenda.[37] Nakon toga odlučuje se nastaviti svoj osvajački put te kreće na Antiohiju. Na putu se morao obračunati s maloarmenskom kneževinom Kilikijom. 1137. Zatim kreće na uspješnu kampanju protiv maloarmenskog kneza, redom su padali gradovi Tarz, Adana i Mamistra. Tada je napokon stigao do Antiohije koju je zauzeo je nakon kraće opsade.

---

[34] Fine, John V. A, *The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century,* Michigan, University of Michigan Press, 1991., str. 234.

[35] Kinnamos, John, *Deeds of John and Manuel Comnenus*, New York, Columbia University Press, 1976., str. 18.

[36] Birkenmeier, John W., *The Development of the Komnenian Army: 1081–1180*,. Boston, Brill, 2002., str.91.

[37] Treadgold, Warren*, A History of the Byzantine State and Society,* Stanford, Stanford University Press, 1997., str. 631. – 632.

Neke probleme nije rješavao samo oružjem već i vještom diplomacijom. To najbolje vidimo kada je nakon uspostave normanske vlasti na Siciliji uspostavio protu normansku frontu zajedno s Njemačkom i Pizom. Situacija u Palestini nije bila sasvim riješena te se odlučuje na još jedan pohod.[38] Car odlazi do Anazarbe gdje se pripremao za pohod, no u tome ga je spriječila nesreća koja mu se dogodila za vrijeme lova. Naime u lovu ga napada divlja svinja, a on je u okršaju s njom proboden otrovnom strijelom kroz ruku. Jedina opcija je bila amputacija što je odbijao. Car nije dugo poživio nakon nesretnog događaja te umire 8. travnja 1143.[39]

[38] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 221. – 222.

[39] George, Finlay*, A history of Greece, from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864 VOL.III THE BYZANTINE AND GREEK EMPIRES PART II.*, Oxford, Clarendon Press, 1877., str. 144.

5 EMANUEL I. KOMNEN

5.1 Početak vladavine

Dva starija Ivanova sina. preminula su još 1142. godine. Car je odlučio zaobići Izaka te krunu ostaviti najmlađem sinu, Emanuelu.[40] Rođen je 1118., pa na prijestolje stupa još kao mlad čovjek.[41] Opisivan je kao vladara vatrenog temperamenta, koji je imao puno veću sklonost prema zapadnim običajima od svojih prethodnika. Uveo je nove oblike ponašanja poput viteških turnira na kojima je i sam sudjelovao. Također, početkom njegove vladavine sve više stranaca pristiže u Carstvo što donosi unutarnje nemire. Preuzima političke ciljeve svog oca, premda ih je provodio puno nepromišljenije od njega. Također je nastavio razvijati dobre odnose s Njemačkom te se oženio za šurjakinju Konarda III., Bertu Sulzbašku.[42] Odmah na početku vladavine našao se u problemima s neposlušnim antiohijskim knezom Raymondom iz Poitiersa. Nakon kratke kampanje u Bitiniji, car se odlučuje obračunati s Rajmundom u Antiohiji. Bizantinci su pobijedili kneza i opustošili kneževinu. Također su spriječili Rajmunda da pruži pomoć Edessi, koja pada pod opsadom Sledžuka. Pad Edesse ostavio je Rajmunda izloženim napadima Sledžuka te se odlučuje tražiti milost u Carigrad. Nakon što su problemi u Antiohiji bili rješeni, krenuo je pohod na Sultana Masuda koji je pljačkao okolna bizantska područja. Car je sakupio vojsku u Lopadiji te kreće na Danišmende koje je porazio kod Acroena. No, nakon što su Danišmendi ojačali sultanat, odustaje od danjih napada. [43]

---

[40] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 222

[41] Kazhdan, Alexander P., *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Oxford University Press, 1991., str. 1290.

[42] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.,* Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 222

[43] Treadgold, Warren, *A History of the Byzantine State and Society*, Stanford, Stanford University Press, 1997., str. 639. – 640.

5.2 Dolazak križara i opsade Normana

Odmah na početku vladavine Emanuela je zadesio isti problem kao i njegova djeda Aleksija. Bio je to dolazak križara u kojem je sudjelovao i njegov šurjak Konard. Treba napomenuti kako su odnosi između francuskog kralja i Bizanta bili prilično zaoštreni, do te mjere da se čak špekuliralo o križarskom zauzimanju Carigrada. Po uzoru na djeda, Emanuel dogovara primopredaju područja koja su prije bila pod bizantskom upravom, a zatim prebacuje križarsku vojsku preko Bospora, kako bi izbjegao nerede. Dok je bio zaokupljen Križarima, normanski kralj Roger II. 1147. zauzima bogate gradove Korint, Tebu i otok Krf. Prilikom povratka u Njemačku Konard staje u Carigradu te obećava pomoći Emanuelu u borbi protiv Normana. Također protunormanskoj koaliciji pridružuje se i Venecija, pa Bizant kreće ponovno osvojiti Krf 1149.[44] Opsada je nalikovala opsadi Carigrada iz 1204., gdje su se napadi odvijali s tornjeva i ljestvi pričvršćenih za brodove. Prvo su mletački vojnici zauzeli sam grad, nakon toga se normanska vojska povlači u citadelu. Bizantske trupe opremljene ovalnim štitovima i mačevima su se pokušavale probiti do citadele pomoću ljestvi. Međutim, to se pokazalo neuspješnim s obzirom da su ljestve pucale pod težinom teško opremljenih vojnika. Također, Normani su napadali s bacačem kamena, koji je nanio veliku štetu bizantskoj vojsci. Međutim, nakraju Bizantinci uspijevaju zauzeti citadelu.[45]

5.3 Sukobi na Zapadu

Emanuel je planirao nove vojne pohode usmjerene prema normanskom teritoriju u Italiji, pridružuje mu se Konard III. Međutim, radi Rogerove vješte diplomacije i unutarnjih previranja, Konard se mora vratiti u Njemačku. Roger nalazi saveznike u Ugarskoj i Raškoj te već 1149. raški župan podiže ustanke. Također, Roger nalazi saveznika u Luju VII. koji je još ranije planirao križarski pohod na Bizant, no francuski vitezovi odbijaju sudjelovati u tom pohodu. Europske države su se podijelile u dva

---

[44] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 224

[45] Birkenmeier, John W., *The Development of the Komnenian Army: 1081–1180*,. Boston, Brill, 2002., str.113

tabora: na jednoj strani su se nalazili Bizant, Njemačka i Venecija, dok su na drugoj strani bili Normani, Welfi, Francuska, Ugarska i Raška s podrškom papinstva. Nakon što je Konard III. riješio unutarnje probleme sve je bilo spremno za pohod na Italiju. Prije početka samog pohoda Konard umire te ga nasljeđuje Fridrik I. Barbarosa koji nije bio zainteresiran za zajednički napad. Od tada Njemačka i Bizant sve se više udaljavaju u svojoj politici. Nakon smrti normanskog kralja Rogera II., Emanuel se odlučuje za pohod. Njegova flota 1155. dolazi u Anconu gdje započinje kampanju. Pomoću otpalih normanskih vazala Emanuel uspijeva pokoriti najvažnije gradove Apulije s minimalnom vojskom. Međutim, početni uspjeh Bizantinaca nije se svidio starim saveznicima Fridriku Barbarosi i Veneciji. Sljedeće godine Rogerov nasljednik Vilim I. kreće u protunapad. Uslijedila je bitka kod Brindizija, gdje Bizant nanosi težak poraz Normanima i prisiljava ih 1158. na mir. . Nakon uspješne kampanje Emanuel sve više potiče ideju restauracije Rimskog Carstva iz vremena Justinijana. Ipak Emanuel nije imao mogućnosti za takav pothvat, a povlačenje vojske iz Italije samo je označilo kraj sna.[46]

5.4 Uspjesi na Istoku i uplitanje u ugarska pitanja

Velike uspjehe Emanuel je ostvario u latinskim državama. Prvo je pokorio armenijskog kneza Tora koji se utaborio u Kilikiji i uvrstio ga među „romejske sluge“ 1158. Zatim je krenuo na Antiohiju i njena vladara Rajnalda Antiohijskog. Rajnald je morao priznati vrhovnu vlast Bizanta i obvezati mu se za pomoć. Nakon toga Jeruzalemski kralj Baludin III. posjećuje Emanuela i stavlja se pod njegovo pokroviteljstvo. Bio je to ogroman pothvat s obzirom da je Emanuel postigao lojalnost latinskih država koje su na Bizant gledale kao svog zaštitnika. Što se tiče odnosa sa Ugarskoj, nastavlja očevu politiku uplitanja u ugarske sukobe oko prijestolja. Ovaj put se upleo u borbu za prijestolje između Stjepana III. i njegove braće Stjepana IV. i Ladislava. podržavao je Stjepana III. i Ladislava te im je pomagao s novcem i oružjem. Dolazi do pregovora između Stjepana III. i Emanuela u kojem Emanuel dobiva bogate pogodnosti, dok titulu prijestolonasljednika ugarske krune dobiva brat Stjepana III.,

[46] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 225 - 226

Bela. Osim krune dodijeljena su mu područja Dalmacije i Hrvatske. Bela je pozvan u Carigrad gdje je vodio pregovore oko ostvarivanja pogodnosti sporazuma. Ipak ovi pregovori nisu urodili plodom te dolazi do vojnih i diplomatskih priprema za ratni sukob.[47] Emanuel počinje slati svoje vojne ekspedicije kako bi preplašio disidente u Ugarskoj. Naposljetku 1164. odlučuje voditi kampanju preko Dunava, s ciljem uspostave Bizantske kontrole nad regijom Sirmija.[48] Ona se pokazala uspješnom te su ubrzo osvojeni teritoriji između Save i Dunava. Car također šalje vojsku u Dalmaciju, koja je uspješno osvojena. Međutim, zbog zdravstvenih problema Emanuel napušta kampanju te zapovjedništvo preuzima njegov nećak Andronik Kontostefan.[49]

5.5 Bitka kod Sirmija 1167.

Andronik Kontostefan je svojim strateškim manevrima uspio natjerati ugarsku vojsku na bitku nedaleko tvrđave Semlin u okrugu Sirmija. Kontostefan je rasporedio svoju vojsku u tri dijela u blizini rijeke Save. Glavnu bojnu liniju činili su strijelci koje su sačinjavali Kumani i Seldžuci te poneki vitezovi plaćenici. Iza njih se nalazio general s varjaškom gardom i heterijska garda uz talijanske i raške plaćenike. Na lijevom krilu su se nalazile redovne bizantske i savezničke jedinice, dok su na desnom bile elitne bizantske jedinice zajedno s njemačkim i turskim plaćenicima. Ugarske snage su također bile raspoređene u tri dijela s miješanim pješaštvom i konjicom. Bitka je započela s bizantskim lako naoružanim trupama koje su krenule naprijed. Cilj im je bio natjerati ugarsku vojsku na juriš. Ugarska vojska kreće u juriš te se sukobljava s lijevim krilom bizantske vojske. Ugri probijaju lijevo krilo te se većina vojnika povlači prema rijeci kako bi se regrupirali. Dolazi do velikog pritiska na centralnom i desnom djelu bizantske vojske. Međutim, desno krilo uz pomoć regrupiranog lijevog krila uspijeva potisnuti napade. Zatim Kontostefan izvlači pričuvnu pješadiju koja potiskuje ugarsku vojsku. . Ugarska vojska se nakon toga počela raspadati te se dala u bijeg.[50] Nakon

[47] Isto., str. 226. – 227.

[48] Haldon, John, *The Byzantine Wars,* Gloucestershire, The History Press, 2013., str. 143. – 144.

[49] George, Finlay, *A history of Greece, from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864 VOL.III THE BYZANTINE AND GREEK EMPIRES PART II.*, Oxford, Clarendon Press, 1877., str. 176. – 177.

[50] Haldon, John, *The Byzantine Wars*, Gloucestershire, The History Press, 2013., str. 143. – 145.

uspješne bitke teritoriji Dalmacije, Hrvatske, Bosne i područje Sirmija pripali su Bizantu 1167. godine. U periodu ratova s Ugarskom, Carstvo su potresali učestali raški ustanci. Emanuel ih je gušio i smjenjivao župane, no njegove akcije nisu do kraja riješile probleme. Godine 1166. Stefan Nemanja postaje raški župan. Stefan se također okreće protiv Cara te mu zadaje težak poraz. Međutim, nakon poraza Ugarske, Raška ostaje bez moćnog saveznika u borbi protiv Bizanta. Emanuel 1172. s velikom vojskom kreće na Rašku. Nemanja odustaje od otpora te postaje bizantski vazal. [51]

5.6 Bitka kod Miriokefalona 1176. i kraj vladavine

Emanuel je nastojao učvrstiti trgovinske odnose s Genovom i Pizom, što se nije svidjelo Veneciji i njezinom povlaštenom položaju. Sve je kulminiralo sukobom 1171. kada su mletački trgovci uhićeni u cijelom Carstvu. Venecija je na to odgovorila napadom na bizantsku obalu u kojem je poharala otoke Hij i Lezb. Uslijedili su pregovori koji nisu dali rezultata. Dolazi do novih problema, ikonijski sultan Kilidž Arslan ojačava svoju prevlast u Maloj Aziji. Uz to dobiva podršku njemačkog cara Fridrika Barbarose. Arslan je također bio obvezan na vojnu pomoć i izručenje nekoliko gradova Bizantu što nije ispoštovao. Sve je to potaknulo Emanuela da se obračuna s ikonijskim sultanom već sljedeće godine.[52] Kada je Arslan vidio da mu se približava bizantska vojska, svjestan opasnosti, pokušava stupiti u pregovore s Emanuelom. Potonji ih odbija, vjerujući u nadmoć svoje vojske. Arslan zaključuje da nema puno mogućnosti te odlučuje isplanirati zasjedu. Računao je da će Emanuel odabrati istu rutu kojom se kretao 1146. kada je također putovao prema Konyi. Tamo se nalazila i napuštena tvrđava Miriokefalon, radilo se o uskom i nepreglednom terenu koji je bio savršen za zasjedu. Uz to Seldžuci su uspjeli uništiti sve izvore hrane i vode koji su se bizantskoj vojsci mogli naći na putu. Kada su Bizantinci pristigli sultanove snage su već okupirale prolaz. Premda su mu ostali sugerirali da se radi o zasjedi, on se ipak odlučuje za frontalni napad s pješaštvom. [53]

Pretpostavka je da se u Emanuelovoj vojci nalazilo dvadeset i pet tisuća ljudi. S

---

[51] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 227

Isto., str. 228. – 229.

[53] Haldon, John, *The Byzantine Wars*, Gloucestershire, The History Press, 2013., 145. – 148.

njim su još bili i Andronik Kontostefan i Balduin Jeruzalemski. Tada je krenuo marš bizantskih trupa koji je, po nekim procjenama, trajao između pet ili šest sati. Arsalan je pripremio zasjedu na planinskom prijevoju te nanosi tešku štetu desnom krilu bizantske vojske. U zasjedi je također nastradao Balduin koji je predvodio desno krilo. Seldžuci su postavili više zasjeda, čim bi se bizantski vojnik uspio izvući iz jedne zasjede upao bi u sljedeću. Nakon toga orijentirali su se na opsadne sprave i prtljagu. Car je demotivirano pratio događaje čekajući konačni poraz, međutim časnici ga pritišću da postavi vojsku u obrambenu formaciju. Vojska se uspijeva silom probiti do prethodnice te do kraja večeri grade utvrđeni kamp na obližnjem brdu. Bizantska vojska uspjeva odoljeti napadima Seldžuka, premda svoj pohod nisu mogli nastaviti radi velikih gubitaka u ljudstvu i opremi.[54] Ovaj poraz i sam Car je usporedio s katastrofom kod Mancikreta iz 1071. godine. Veliki Emanuelovi planovi su uz sve prethodne vojne uspjehe bili nedostižni. Njegovo neprestano ratovanje nadilazilo je raspoloživu snagu i sredstva te stvorilo mnoge neprijatelje. Također, za vrijeme Emanuelove vladavine možemo vidjeti sve veće jačanje značaja vojske. Stanovništvo je postajalo sve siromašnije i sve više ljudi se odlučivalo priključiti vojsci. Nadalje, Emanuel je radi potrebe novačenja vojnika sve više koristio pronijarski sustav, davanje zemlje u zakup velikašima u zamjenu za vojnu službu, što je ubrzalo proces feudalizacije, ,oslabivši državu i potkopavši obrambenu snagu zemlje. Upravo će ti procesi uvelike dodatno oslabiti Carstvo nakon Emanuelove smrti. [55]

[54] Isto., str.148. – 150.

[55] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324 – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 230 – 231.

6 ANDRONIK I. KOMNEN

6.1 Život prije vladavine

Andronika se opisivalo kao šarmantnu, odlično obrazovanu osobu te vrlo elokventnog i vještog govornika. Također je bio zapamćen po svom avanturističkom životu i ljubavnim aferama.[56] O prvih trideset godina Andornikova života nemamo puno podataka, no smatra se da je bio slične dobi kao i Emanuel Komnen. U početku svoje vladavine Emanuel ga je simpatizirao, što upućuje na blizak odnos koji su razvili u djetinjstvu. Ime njegove prve žene je nepoznato, ipak u braku s njom dobiva dvoje djece, sina Emanuela i kćer Mariju. Brak ga nije sprječavao od ljubavne afere s Emanuelovom nećakinjom Eudokijom..[57] U kasnijim godinama Emanuelove vladavine Andronik i Emanuel su postajali sve veći suparnici. Andornik je želio carsku krunu i nije prezao od bilo kakvih sredstva da bi došao do nje. Iako su se više puta pokušali izmiriti, Emanuel i Andronik nikad nisu uspjeli naći zajednički jezik. Samim time Andronik je bježao od careve srdžbe te živio avanturističkim životom. Nakon Emanuelove smrti na prijestolje dolazi njegov dvanaestogodišnji sin Aleksije II., a regenstvo je preuzela carica Marija Antiohijska. Ostali članovi dinastije nisu podržali takvo rješenje, a i stanovništvo se protivilo latinofilskoj politici carice. Andronik se također protivio latinofilskoj politici te je time bio idealan kandidat za novog cara.[58]

6.2 Vladavina Andronika Komnena

Andronik je bez većih problema stigao do Carigrada, jedini otpor pružao mu je protosebast Aleksije koji je pokušao zatvoriti Bospor. Međutim, u tom trenutku izbija ustanak u Carigradu te Aleksije biva oslijepljen i bačen u tamnicu. Također, u svibnju 1182. dolazi do masakra unutar Carigrada u kojem je ubijen i opljačkan velik dio latinskog stanovništva. Aleksije II. odmah dolazi pod Andronikov utjecaj te biva prisiljen

---

[56] Isto., str. 231.

[57] http://www.aabs.org.au/wp-content/uploads/2016/04/melvillejonesandronicus.pdf

[58] Ostrogorski, Georgije*, Povijest Bizanta 324. – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 231. – 232.

potpisati smrtnu presudu majci. Zatim postaje suvladar, premda je to bila samo krinka. Dva mjeseca kasnije Cara su zadavili Andronikovi pomagači te je potonji i službeno postao bizantski car. Odmah je krenuo s rješavanjem problema mita i korupcije, kojem je pristupio strogo i bez milosti. Također se odlučuje obračunati s plemstvom protiv kojih je koristio nasilna sredstva. Na jak otpor plemstva odgovorio je uporabom još veće sile. Tim potezima je stvorio još više neprijatelja. Uz to javljaju se vanjskopolitički problemi uzrokovani nestankom autoriteta kakav je krasio Emanuela. Već 1181. Bela III. osvaja Dalmaciju, Hrvatsku i područje Srijema. Također, bez Emanuelovog autoriteta dolazi do raških ustanaka, čiji se veliki župan, Stefan Nemanja, bez većih problema oslobađa bizantske vlasti. Sve je kulminiralo 1183. kada Ugarska i Srbija zajedno napadaju Bizant. Prilikom vojne operacije opustošeni su Beograd, Braničevo, Niš i Sofija. Nemanja je uspio osigurati neovisnost Raške i pripojiti Zetu. [59]

Problemi nisu zaobišli ni Aziju gdje se događaju česti ustanci protiv Andronikove vlasti od strane magnatskih obitelji predvođeni tamošnjim Komnenima. Njihov predstavnik Izak Komnen uspostavlja samostalnu vlast na Cipru te ga odvaja od Carstva. Izak je uzeo carsku titulu i dao kovati vlastiti novac te za svoje postupke nije bio kažnjen. Andronik je jedino dao pogubiti nekolicinu njegovih prijatelja u Carigradu. Međutim, najveći problem Carstvu zadali su Normani koji su krenuli u osvajački pohod. Prvo su napali Drač 1185., a zatim su krenuli na Solun. Po putu do Soluna su zaposjeli Krf, Kefaloniju i Zakint. Bez većih problema stižu do Soluna gdje su započeli svoju opsadu s kopna i mora. Obrana grada je bila veoma slaba te je ubrzo osvojen. Nakon Soluna normanska je vojska krenula prema Seru. Sve više je rastao strah od normanskog osvajanja Carigrada uz dodatno veliko nezadovoljstvo prema Andronikovoj strahovladi.[60] Sve je kulminiralo pokušajem uhićenja Izaka Angela, ipak on uspijeva izbjeći uhićenje sakrivajući se u Aja Sofiju. Tamo uz pomoć prijatelja uspijeva skupiti vojsku te se kruni za novog cara. Andronik koji se tada nalazio izvan Carigrada, nakon što je čuo za Izakovu krunidbu, pokušava pobjeći prema Rusiji. U tome ga sprječavaju Izakovi ljudi koji ga zarobljavaju i odvode u Carigrad. Izak kasnije izvlači Andornika iz zatvora te ga lancima vuče kroz grad. Androniku su iščupane kosa i brada te mu je odsječena desna ruka, u konačnici je

[59] Isto., str. 232. – 234.

[60] Isto., str. 234. – 235.

odveden na hipodrom gdje je obješen naglavačke uz dodatne torture. Upravo je na hipodromu preminuo zadnji bizantski car iz dinastije Komneni čijom smrću završava jedna era bizantske povijesti[61]

[61] George, Finlay, *A history of Greece, from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864 VOL.III THE BYZANTINE AND GREEK EMPIRES PART II.,* Oxford, Clarendon Press, 1877., str. 216. – 218.

7 TRAPEZUNTSKO CARSTVO

Bizant je nakon dinastije Komneni sve više slabio pod vladarskom dinastijom Angeli. Svoj krah doživio je 1204. nakon što ga je zauzela križarska vojska te rascjepkala na niz manjih križarskih država. Ipak Bizant nije sasvim izumro, izbjeglice iz Carigrada su uspjeli uz potporu lokalnog stanovništva oformiti nove državice. Tako je u Maloj Aziji nastalo Nikejsko Carstvo pod Teodorom Laskarom, Epir pod Mihaelom Angelom i Trepezuntsko Carstvo pod braćom Aleksijem i Davidom Komnenom. Potonji su bili unuci Andronika I. te su, čini se, nakon njegove smrti pobjegli na dvor gruzijske kraljice Tamare s kojom su bili rodbinski povezani.[62] Braća uz gruzijsku potporu uspijevaju ostvariti vlast u Trapezunitu te Aleksije postaje prvi od vladara koji su se nazivali Veliki Komneni. To područje je i za doba Bizanta imalo visok stupanje neovisnosti te braća nisu imala većih problema prilikom uspostave vlasti. I dok je Aleksije vladao iz grada, njegov brat David je bio zadužen za vojne operacije na zapadu s ciljem osvajanja Carigrada. U Paflagoniji se sukobljava s nikejskim vladarem Teodorom Laskarom koji mu nanosi poraz. Morali su se pomiriti s činjenicom da neće uspjeti osvojiti Carigrad unutar deset godina. Trapezuntsko Carstvo se povoljno razvijalo te je uspjelo izbjeći devastaciju zemlje i depopulaciju, probleme koji su zadesili okolne zemlje.[63] Također, mnogi običaji kao i titule preuzeti su upravo od Bizanta, tako je vladar nosio titulu „car i autokrata Rimljana“. U prvoj polovici trinaestog stoljeća Carstvo se raširilo sve do južne obale Krima. Pod vodstvom Andronika I., Carstvo se obranilo od Seldžuka. Još jedan istaknuti vladar bio je Emanuel I. On priznaje vrhovništvo Mongola te uz njihovu pomoć osvaja Sinopu.[64]

Nakon što je Mihael VIII. Paleolog uspostavio svoju vlast u Carigradu 1261., snovi o osvajanju Carigrada su pali u vodu. Međutim, tadašnji vladar Ivan II. povezao je Carstvo s Bizantom nakon što je ugovorio brak s Mihaelovom kćeri Eudokiom. Tim je potezom Ivan bio primoran odbaciti titulu bizantskog cara koju su nosili vladari

---

[62] Ostrogorski, Georgije, *Povijest Bizanta 324 – 1453.*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006., str. 251

[63] Eastmond, Antony, *Byzantium's Other Empire: Trebizond,* Istanbul, Koç University Research Center for Anatolian Civilizations, 2016., str. 48. – 49.

[64] https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62084

Trapezuntskog Carstva. Nakon toga Carstvo se više orijentiralo prema svom opstanku nego osvajanju Carigrada. Iako su bili dosta udaljeni od samog Bizanta, Komneni su nizom bračnih veza dugi niz godina uspostavljali veze s Bizantom. Komneni su također uspostavljali bračne veze i s ostalim Carstvima, tako imamo primjer povezivanja s raznim emirima koji su vladali okolnim državama.[65] Za vrijeme vladavine Aleksija II. Carstvo doživljava svoj vrhunac, no pred kraj njegove vladavine javljaju prvi veći problemi. Tada Genova doživljava Tapezuntsko Carstvo kao svoju konkurenciju u trgovini, te ga i napada 1310. i 1319. Papa je također imao želju Aleksija preobratiti na katoličanstvo, premda ga je u tome spriječila smrt cara. Aleksije umire od kuge kao i njegov sin, što dovodi Carstvo u period velikih unutarnjih problema i borbi za prijestolje. Carstvo opet postaje stabilno 1349., kada dolaskom Aleksija III. Mnogi su ga uspoređivali s njegovim pretkom Aleksijem I. Komnenom. Nakon što je za dlaku bio ubijen 1355. prilikom rata s Seldžucima, diže Carstvo na noge i gradi snažnu centralnu administraciju. Njega nasljeđuje također slavni vladar Emanuel III. koji uspijeva obraniti Carstvo od Timura. Početkom petnaestog stoljeća dolazi do sve veće opasnosti od strane Osmanlija. Osmanlije vrlo brzo napreduju u svojim vojnim kampanjama te već 1453. zauzimaju Carigrad, time uništavajući zadnje ostatke nekad moćnog Bizantskog Carstva. Nakon Bizanta osmanski sultan Mehmet II. se odlučuje obračunati i s ostalim grčkim državicama. U tom periodu na vlast dolazi novi car David koji će ujedno biti i posljednji. David je bio veoma samouvjeren te je imao velike, ali neostvarive planove koji su sezali čak do osvajanja Jeruzalema. David odbija plaćati danak Osmanlijama na što Mehmet odgovara opsadom Carstva. Nakon uzaludnog otpora koji je trajao mjesec dana, grad se predao 15. kolovoza 1461. David je nakon toga živio lagodnim životom sve dok pod nepoznatim okolnostima nije uhićen 1463. David je ubijen kao i njegovi sinovi, kćerka Ana je odvedena u sultanov harem, dok se samo jedna kći uspjela spasiti udajom za gruzijskog plemića iz kuće Gurieli. Bio je to apsolutni kraj jedne od najslavnijih dinastija. Zanimljiv je podatak kako danas u Ateni možemo pronaći stotinjak ljudi s prezimenom Komnen, ipak vrlo je mala mogućnost kako su oni u krvnom srodstvu sa slavnom dinastijom.[66]

---

[65] Eastmond, Antony, *Byzantium's Other Empire: Trebizond,* Istanbul, Koç University Research Center for Anatolian Civilizations, 2016., str. 49. - 50.

[66] Carr, John, *The Komnene Dynasty: Byzantium's Struggle for Survival 1057–1185*, Barnsley - South Yorkshire, Pen & Sword Military, 2018., str. 217. – 219. .

8 KOMNENI I HRVATSKE ZEMLJE

Bizantska vlast prvo je uspostavljena u Dalmaciji u doba Justinijana, te je neprekidno trajala petsto godina. Neposredne vlasti iz Carigrada u Dalmaciji nije bilo, ipak lokalno je stanovništvo bilo lojalno bizantskom caru. Tokom 11. stoljeća Bizantska vlast nestaje s područja Dalmacije. Tada se za vlast nad Dalmacijom bore Venecija i hrvatski vladari. [67]Iako su postojale ambicije ponovnog zauzimanja hrvatskih zemalja još u doba Aleksija, to se nije dogodilo. Njegov unuk Emanuel ulazi u rat s Ugarskom 1165. godine iz kojeg odnosi pobjedu kao što sam već naveo. Samim time u mirovnom sporazumu s ugarskim kraljem Belom dobiva upravu nad Hrvatskom i Dalmacijom. Također treba napomenuti kako je uprava nad Dalmacijom bila puno bitnija za Bizant od same Hrvatske, posebno nad gradovima Splitom i Šibenikom. On je također bio prvi i jedini bizantski car koji je nosio titulu gospodara Bosne koju je zaposjeo tokom ratova 1165. Međutim, 1166. Ugarska opet napada Bizant te ulazi duboko u prostor Dalmacije. Premda već godinu dana kasnije Bizant vraća svoju upravu na oduzeta područja. Bizantska je vlast također poticala razvoj municipalne autonomije te u Dalmaciju dolaze konzuli kao predstavnici komunalne vlasti. Bizantska stabilna vlast u Dalmaciji nestaje nakon smrti cara Emanuela. Svi bizantski teritoriji u Dalmaciji su nakon smrti cara završili u rukama Ugarske. Bela III. je odmah nakon smrti Bizantskog cara poslao svog vojskovođu Maura u Dalmaciju kako bi opet uspostavio ugarsku vlast. [68]

[67] https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=62757

[68] Goldstein, Ivo, *Hrvati, hrvatske zemlje i Bizant*, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003., str. 37. – 44.

9 VOJSKA U DOBA KOMNENA

Nekoliko stvari treba napomenuti o utjecaju vladavine dinastije Komneni na bizantsku vojsku. U periodu jedanaestog stoljeća možemo vidjeti sve veći utjecaj okolnih zemalja. To vidimo po samom sastavu, kao i primjenjivanju tuđih vojnih taktika. Također mijenja se i sastav koji sada postaje mješavina starih vojnika tematskih postrojbi i stranih plaćenika. Kada govorimo o novačenju plaćenika bizantinci su preferirali Seldžuke, Kumane i Pečenege kao strijelce, Normane, Nijemce i Francuze kao vitezove, bugarsko i anatolsko lako pješaštvo, Gruzijce, Alane, kao i imperijalnu gardu koju su činili Varjazi.[69] U ovom periodu također možemo vidjeti češću taktičku uporabu teškog konjaništva tokom napada. Za vrijeme dinastije Komneni također primjećujemo kako se domaće stanovništvo obučavalo zapadnom načinu ratovanja. Taktike, oklopi i naoružanje nisu se razlikovali od zapadnjačkih. Iako nije bilo razlike u samoj vojsci, prednost Bizanta je bila u kvalitetnom vojnom kadru.[70] Prosječna vojska tog vremena sadržavala je do dvije tisuće ljudi. Ponekad je ta brojka dostizala tri do šest tisuća, a rijetko deset do dvanaest tisuća. Centralni dio formacije su obično činili domaći vojnici predvođeni carem. Vojske plaćenika su se obično nalazile na krilnim pozicijama. Jedno od obilježja ovog perioda je jačanje uloge feudalaca u novačenju vojske. Uloga pronijara je posebno izražena za doba vladavine cara Emanuela. Do početka jedanaestog stoljeća postojale su četiri posebne garde unutar vojske: hetarijska, eksubitska, besmrtnička i varjška garda. Od njih četiri, samo je varjaška garda ostala u uporabi i nakon smrti cara Aleksija. Kada govorimo o mornarici, njezina moć je bila u opadanju od desetog stoljeća. Kratki oporavak primjećuje se za vrijeme cara Emanuela, međutim, nakon njegove vladavine nastavio se proces propadanja.[71]

Bizantski vojnik je bio opremljen s više vrsta oružja. Mnogi pripadnici su koristili koplja koja su bila različite veličine (2.5 do 5 metara). Kao sekundarno oružje su korišteni mačevi. Obično su se koristile dvije vrste mačeva „spathionom“ i „paramerionom“. Također su korištene sjekire, s jednom ili dvije oštrice. Streljaštvo je

---

[69] Haldon, John, *Byzantium at War, AD. 600 – 1453,* Oxford, Routledge, 2002., str. 51.

[70] Spajić, Hrvoje, *Bizant i rat, Temeljna vojna i ratovodstvena obilježja bizantskog društva 600. – 1453.*, Zagreb, Despot infinitus, 2019., str. 72.–73.

[71] Heath, Ian; McBride, *Byzantine Armies AD 1118–1461,* London, Osprey, 1995., str. 10. – 17.

bilo opremljeno kompozitnim lukom i manjom oštricom. Štitovi su bili u obliku padajuće kapi te je njihova veličina varirala od 75 do 110 centimetara uspravno. Ispod oklopa se nalazila lagana kožna postava „kavadion“. Bizantinci su također koristili tri vrste oklopa: lanac, oklopni i lamelarni oklop. [72] Bizantsku pješačku jedinicu je obično činilo ukupno tisuću vojnika, četiristo pješaka, tristo strijelaca, dvjesto kopljanika te sto kopljanika spremnih za marš. Pješaštvo je obično bilo postavljeno u formaciju četverokuta s uskim razmakom. Formacije je imala više svojih varijanti ovisno o konfiguraciji terena i veličini bojišta. Kao što sam već naveo, u ovom razdoblju konjica dobiva sve više na važnosti. Postojale su tri osnovne vrste konjanika: tematska (provincijska), izviđačka i teško naoružana postrojba. Unutar formacije se obično nalazilo oko petsto konjanika. Također treba napomenuti elitnu konjicu, Katafrakte. Njihov broj je bio malen, obzirom da se radilo o teško naoružanoj konjici sa skupom opremom. Konjica je obično bila u formaciji s Katafraktima u sredini i lakom konjicom na krilima.

Nekoliko stvari treba napomenuti o vojnim priručnicima. Oni sadrže strategije, taktike i niz inovativnih rješenja koje su koristili vojskovođe. Za vrijeme vladavine Komnena najviše se koristio priručnik „Praecepta militaria“. Ovaj priručnik nastaje tokom desetog stoljeća te je bio namijenjen Nikeforu II. Foki. Novačenje vojnika se provodilo u temama od strane stratega. Vojnički posao nije bio toliko cijenjen te je bio skromno plaćen. Primjerice zapadni vitezovi su uživali puno viši status u društvu, dok su bizantski vojnici bili puno sličniji rimskim legionarima.[73]

[72] Dawson, Timoty, *Byzantine Infantryman: Eastern Roman Empire c.900-1204,* New York, Osprey Publishing, 2007., str. 19. – 25.

[73] Theotokis, Georgios, *The Norman Campaigns in the Balkans, 1081-1108 AD,* Woodbridge, Boydell & Brewer, 2014., str, 58. – 70.

Možemo zaključiti kako je dolazak Komnena označio i ponovni razvitka bizantske vojske. Snažan razvitak započeo je Aleksije. On preuzima slabu i loše treniranu vojsku. Oslanjajući se na kvalitetan trening, ona ubrzo postaje disciplinirana i efektivna. To se iskazuje u uspješnim kampanjama protiv Normana i Pečenega. Za vrijeme Ivanove vladavine granice Carstva su bile stabilne. Samim time vojska postaje defenzivno orijentirana te izbjegava otvorene sukobe. Također se grade mnoge fortifikacije u Maloj Aziji. Emanuel je vojsci pristupao agresivnije od njegovih prethodnika. Preferirao je otvorene bitke na bojnom polju. Učestali ratovi financijski su iscrpljivali Carstvo. Vojska sve više počinje poprimati zapadna obilježja, što ju čini i skupljom. Njegove kampanje su bile promjenjivog uspjeha.[74]

[74] Birkenmeier, John W., The Development of the Komnenian Army: 1081–1180,. Boston, Brill, 2002., str. 231. – 232.

10 ZAKLJUČAK

Dinastija Komneni je ostavila neizbrisiv trag u bizantskoj i europskoj povijesti. Najslavniji dani ove dinastije zasigurno se odnose na vrijeme vladavine triju velikih careva. Put ove dinastije do položaja vladarske dinastije bio je turbulentan pun prevrata. Također možemo zaključiti kako je najveću ulogu u usponu dinastije imao Aleksije I. Komnen. Aleksije je bio vrsni diplomat i vojskovođa te su upravo te dvije vrline bile krucijalne za njegov uspon na vlast, kao i uspješnu vladavinu. Ivana II. Komnena svakako možemo smatrati dostojnim nasljednikom, koji je nadmašio i slavnog oca. Ivana su krasile smirenost staloženost i mudrost te je po ocjeni suvremenika najveći među Komenima. Sa time se mogu složiti uzimajući u obzir njegove uspjehe na bojnom polju, u diplomaciji i samom upravljanju Carstvom. Emanuel je bio temperamentni ratnik s velikim vojnim uspjesima. Njegove ambicije bile su puno veće od njegovih mogućnosti. Kada pogledamo dugoročno njegovi su vojni uspjesi više oslabili Carstvo nego ga ojačali. Iako je pod Komnenima Bizant doživio ponovni uspon, upravo je njihovom vladavinom započeo proces ubrzane feudalizacije i jačanja lokalnih moćnika. Ti procesi će biti jedni od ključnih čimbenika slabljenja Carstva nakon njihove vladavine. Svakako možemo zaključiti kako se radi o jednoj od najuspješnijih dinastija bizantske povijesti.

11 BIBLIOGRAFIJA

1. Ostrogorski, Georgije, Povijest Bizanta 324 – 1453., Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006.
2. Mullett, Margaret, Alexios I Komnenos,, Belfast, Belfast Byzantine Enterprises, 1996
3. Carr, John, The Komnene Dynasty: Byzantium's Struggle for Survival 1057–1185, Barnsley - South Yorkshire, Pen & Sword Military, 2018.
4. Kazhdan, Alexander P., The Oxford Dictionary of Byzantium, Oxford, Oxford University Press, 1991.
5. Comnnena, Anna, The Alexiad, translated by Elizabeth A.S. Daves, Ontario, uz partnerstvo Publications Byzantine Series Cambridge, 2000.
6. Birkenmeier, John W., The Development of the Komnenian Army: 1081–1180,. Boston, Brill, 2002.
7. Angold, Michael, The Byzantine Empire 1025-1204 - A Political History (second edition), Essex, Longman, 1997.
8. Bucossi, Alessandra; Suarez, Alex Rodriguez, John II Komnenos, Emperor of Byzantium In the Shadow of Father and Son, Oxon, Routledge, 2016.
9. George, Finlay, A history of Greece, from its conquest by the Romans to the present time, B.C. 146 to A.D. 1864 VOL.III THE BYZANTINE AND GREEK EMPIRES PART II., Oxford, Clarendon Press, 1877.
10. Treadgold, Warren, A History of the Byzantine State and Society, Stanford, Stanford University Press, 1997.
11. Haldon, John, The Byzantine Wars, Gloucestershire, The History Press, 2013.
12. Eastmond, Antony, Byzantium’s Other Empire: Trebizond, Istanbul, Koç University Research Center for Anatolian Civilizations, 2016.
13. Goldstein, Ivo, Hrvati, hrvatske zemlje i Bizant, Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2003.
14. Haldon, John, Byzantium at War, AD. 600 – 1453, Oxford, Routledge, 2002.
15. Spajić, Hrvoje, Bizant i rat, Temeljna vojna i ratovodstvena obilježja bizantskog društva 600. – 1453., Zagreb, Despot infinitus, 2019.
16. Heath, Ian; McBride, Byzantine Armies AD 1118–1461, London, Osprey, 1995.

17. Attaleiates, Michael, The History, translated by Anthony Kaldellis and Dimitris Krallis, London, Harvard University Press, 2012.
18. Fine, John V. A, The Early Medieval Balkans: A Critical Survey from the Sixth to the Late Twelfth Century, Michigan, University of Michigan Press, 1991.
19. Dawson, Timoty, Byzantine Infantryman: Eastern Roman Empire c.900-1204, New York, Osprey Publishing, 2007.
20. Theotokis, Georgios, The Norman Campaigns in the Balkans, 1081-1108 AD, Woodbridge, Boydell & Brewer, 2014.

Internetski izvori:

1. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=62757 (posjećeno: 27.8.2020.)
2. https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=62084 (posjećeno: 20.8. 2020.)
3. http://www.aabs.org.au/wpcontent/uploads/2016/04/melvillejonesandronicus.pdf (posjećeno: 19.8.2020.)
4. https://www.academia.edu/9180585/Seeking_Revenge_The_English_Varangian_Guard_at_the_Battle_of_Dyrrhachium_in_1081_https_thewildpeak_wordpress_com_2013_10_19_seeking_revenge_the_english_varangian_guard_at_the_battle_of_dyrrhachium_in_1081_?fbclid=IwAR05Xz7ugZ50qhKXT_pckBbniPaorvJgz3GV7u8n-EEzhAo9GDCLufGdRfE (posjećeno 11.8.2020.)

12 SAŽETAK

Uspon dinastije Komneni počinje u desetom stoljeću. Prvi koji je sjeo na prijestolje Carstva bio je Izak I. Komnen. Nakon njegove kratke vladavine dolazi do turbulentnog razdoblja u Bizantu. Ovu situacije najbolje iskorištava mladi vojskovođa Aleksije koji postaje novi bizantski vladar. Nakon što su ga Normani porazili 1081., Aleksije uspijeva stabilizirati Carstvo. Njegovu vladavinu obilježio je dolazak Križara u Carstvo i kasnije uspješne bitke protiv Pečenega i Normana. Njega nasljeđuje sin Ivan II., koji se smatra najuspješnijim vladarom iz dinastije. On se također iskazao u uspješnim vojnim kampanjama protiv Ugarske i zemalja u Maloj Aziji. Njega nasljeđuje sin Emanuel koji je također bio uspješan u svojim vojnim kampanjama. Emanuel je uspješno širio teritoriju Carstva na istoku i zapadu. Mnogi ga opisuju kao temperamentnog vladara zapadnog stila. Nakon njega dolazi neslavno razdoblje Andronika I., on je ujedno posljednji bizantski vladar iz dinastije Komneni. Nakon pada Carigrada 1204., braća David i Aleksije Komnen osnivaju Trapezuntsko Carstvo. Trapezuntsko Carstvo je nadživilio sam Bizant, premda i ono biva osvojeno od strane Osmanlija 1461.

Ključne riječi: Dinastija Komneni, Aleksije I., Ivan II., Emanuel I., Trapezuntsko Carstvo

13 ABSTRACT

The rise of the Komnen dynasty begins in the tenth century. The first Comnenus to sit on the throne of the Empire was Isaac I. Comnenus. After his short reign came a turbulent period in Byzantium. This situation is best exploited by the young military leader Alexius, who becomes the new Byzantine ruler. After being defeated by the Normans in 1081, Alexius succeeds in stabilizing the Empire. His reign was marked by the arrival of the Crusaders in the Empire and later successful battles against the Pechenegs and the Normans. He is succeeded by his son John II, who is considered the most successful ruler of the dynasty. He also excelled in successful military campaigns against Pecheneg, Hungary, and countries in Asia Minor. He is succeeded by his son Manuel who was also successful in his military campaigns. Manuel successfully expanded the territory of the Empire to the east and west. Many describe him as a temperamental ruler of the Western style. After him comes the infamous period of Andronicus I, he is also the last Byzantine ruler of the Komnen dynasty. After the fall of Constantinople in 1204, the brothers David and Alexius Comnenus founded the Trapezoid Empire. The Trapezoid Empire outlived Byzantium itself, although it was conquered by the Ottomans in 1461.

Keywords: Komnen dynasty, Alexios I., John II., Manuel I., Trapezoid Empire